

ชุมชน-ชาตินิยมกับการเมืองฝ่ายค้านยุคทักษิณ: ว่าด้วยแง่มุมทางทฤษฎีเกี่ยวกับมโนทัศน์กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในการอธิบายสังคมไทย

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ¹

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่ “หลัง 2535” เป็นต้นมา กรอบความสัมพันธ์ทางอำนาจและฐานทางอุดมการณ์ของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมหาศาล ขบวนการภาคประชาชนและสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งกลายมาเป็นกลุ่มพลังที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดขึ้นของ “กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์” (historic bloc) ใหม่ที่เรียกว่า “กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์แบบชุมชน-ชาตินิยมที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ” ในฐานะที่เป็นขอบฟ้าและเพดานจำกัดของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพลังทางสังคมอื่น ๆ ทั้งหมด นับตั้งแต่การปฏิรูปการเมืองและการร่างรัฐธรรมนูญ 2540, กระแสเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540, การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดขึ้นของรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายนปี 2549 และหลังจากนั้น ข้อเสนอในที่นี้ก็คือในระดับอุดมการณ์ กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญที่เราต้องพิจารณา คือ (1) ชาตินิยม (Nationalism) ซึ่งใช้ในการโต้ตอบกับการพัฒนาของทุนผูกขาดข้ามชาติ (2) ชุมชนนิยม (Communitarianism) ที่ใช้ได้ตอบกับนโยบายแบบประชานิยม และ (3) การเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม (Moral Politics) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์ลักษณะแบบอภิชนาธิปไตยทางการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย

คำสำคัญ ปัญญาชนชุมชน-ชาตินิยม รัฐบาลพรรคไทยรักไทย กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์

Abstract

Since the May uprising in 1992, there has been a radical change in the extent that people's movements and the monarchy become determining and influential actors in Thai politics. There has been a historic bloc, in Gramscian term, called “the Monarchy-led Nationalist-Communitarian Historic Bloc” determining changes and dynamics such as the political reform and the 1997 constitution, the rise of self-sufficient economy after 1997 economic crisis, the rise of TRT government in 2001 and the military coup in 2006. In this paper, I would like to propose that the historic bloc comprises of three discursive elements; Nationalism, Communitarianism and Moral politics. As we

¹ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

shall see, in Thaksin era, these elements have been used as tools, on the one hand to delegitimize the government and on the other hand to legitimize and justify the military coup and the extra-parliamentary intervention of Thai conservatism in 2006 and after.

Keywords: Intellectuals, Thai Rak Thai government, Historic Bloc

บทนำ

การรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลพรรคไทยรักไทยโดย คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ในวันที่ 19 กันยายน 2549 ได้ส่งผลกระทบต่อแวดวงวิชาการ “แคบ ๆ” ของไทยและต่างประเทศที่สนใจศึกษาการเมืองไทย โดยเฉพาะในกลุ่มนักวิชาการที่ไม่สนับสนุนการรัฐประหารให้กลับมาทบทวนความคิด ความเชื่อ ความรู้ และสามัญสำนึกพื้นฐานหลายประการที่คลุมครอบสังคมการเมืองไทยอยู่มาตลอดกว่า 2 ทศวรรษ นั่นคือ ความรู้ ความเชื่อ และสามัญสำนึกที่ว่าด้วย “ชาติ” และ “ชุมชน”² ที่อาจจะถูกเรียกกันด้วยชื่อที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่วัฒนธรรมชุมชน, ชุมชนนิยม, ท้องถิ่นนิยม, เศรษฐกิจทางเลือก หรือแม้แต่ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่กลายมาเป็นสัญลักษณ์อ้างอิงหลัก (Master-Signifier) ของกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ ในการเมืองไทย

หมุดหมายทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ “หลัง 2535” ในฐานะที่เป็นก้าวกระโดดอันเกิดจากตัวเหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม 2535 ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นการต่อสู้ของประชาชนเพื่อโค่นล้มเผด็จการทหาร และ จบลงด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงออกมายุติวิกฤตทางการเมืองที่เกิดขึ้น ในที่นี้ผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อเสนอของ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล³ ที่ให้ความสำคัญกับ “หลัง 2535” ต่อการทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในระดับสัมพันธภาพทางอำนาจของสังคมการเมืองไทยในภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานะของพระมหากษัตริย์ไทย “หลัง 2535” และที่สำคัญกว่านั้น สำหรับปัญญาชนไทย เหตุการณ์พฤษภาประชาธรรมยังได้ตอกย้ำ “จุดสิ้นสุดของประวัติศาสตร์” (The End of History) ที่หมายถึง การที่กึ่งล้อของประวัติศาสตร์ได้ย้อนกลับไปบดขยี้จิตวิญญาณของการปฏิวัติและสังคมนิยมที่เคยเฟื่องฟูในยุคของการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในทศวรรษก่อนหน้านั้นลงอย่างไม่มีวันหวนกลับ ความตกต่ำของสังคมนิยม และ “เผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ” สะท้อนผ่านคำขวัญของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในปี 2535 ที่ว่า “No More Dictatorship” ซึ่งนอกจากจะหมายถึงการปฏิเสธเผด็จการทหารแล้ว คำขวัญดังกล่าวยังหมายถึงการปฏิเสธเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพและการปฏิวัติ

² เช่น Thongchai Winichakul, “Nationalism and the Radical Intelligensia in Thailand,” *Third World Quarterly* 29, 3 (2008): 575-91.

³ “หลัง 14 ตุลา,” *ฟ้าเดียวกัน* 3, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2548): 168-71.

สังคมนิยม โดยแทนที่ด้วยความคิด ความรู้ ความเชื่อ และสามัญสำนึกแบบใหม่ที่เรียกว่า “ชุมชน-ชาตินิยม” ด้วย และนี่คือ สิ่งที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์⁴ เรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย” หรือที่เรียกในบทความนี้ว่า “กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์แบบชุมชน-ชาตินิยมที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ” ในฐานะที่เป็นขอบฟ้าและเพดานทางความคิด ความเชื่อ ความรู้ และสามัญสำนึกหลักของสังคมนิยมเมืองไทย “หลัง 2535”

ข้อเสนอหลักของบทความนี้ก็คือ ขอบฟ้าและเพดานความคิดดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจที่มาที่ไปของการก่อตัวของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ (historic bloc) ที่สำคัญซึ่งกำหนดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของสังคมไทยในเวลาต่อมาทั้งหมด นับตั้งแต่การปฏิรูปการเมืองและการร่างรัฐธรรมนูญ 2540, กระแสเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540, การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดขึ้นของรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายนปี 2549 และหลังจากนั้น เพดานทางความคิดดังกล่าวประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญที่เราต้องพิจารณา คือ (1) ชาตินิยม (Nationalism) ซึ่งใช้ในการโต้ตอบกับการพัฒนาของทุนผูกขาดข้ามชาติ (2) ชุมชนนิยม (Communitarianism) ที่ใช้โต้ตอบกับนโยบายแบบประชานิยม และ (3) การเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม (Moral Politics) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์ลักษณะแบบอภิมาทรนกิจการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ดังที่จะอภิปรายต่อไป

ชาตินิยม vs ทุนผูกขาดข้ามชาติ

ดังที่ได้อภิปรายไว้ในที่อื่นแล้ว วาทกรรมชาตินิยมเป็นวาทกรรมที่ดำรงอยู่ภายในขบวนการทางสังคมในประเทศไทยมาหลายทศวรรษ และนับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา วาทกรรมชาตินิยมได้สถาปนาตัวในฐานะวาทกรรมทางเลือกในหมู่ปัญญาชนและนักกิจกรรมทางสังคมจำนวนมากซึ่งปรากฏในหลากหลายชื่อ เช่น เศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีพึ่งพา และชุมชนชาตินิยม เป็นต้น ในระดับของปัญญาชนของขบวนการภาคประชาชน โดยเฉพาะในขบวนการแรงงานฯ ทฤษฎีพึ่งพายังคงเป็นกรอบแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมาก สะท้อนผ่านการวิเคราะห์ “ระบอบทักษิณ” ของแกนนำระดับชาติของขบวนการทางสังคม เช่น พิทยา ว่องกุล ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ที่มองว่า ทักษิณ ชินวัตร ไม่ใช่ “นายทุนชาติแท้” ที่ทำเพื่อผลประโยชน์ของชาติจริง แต่กลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทยเป็น “กลุ่มทุนนายหน้า” (comprador capitalist) ของกลุ่มทุนผูกขาดข้ามชาติ (transnational monopoly capitalist) ที่มีเป้าหมายเข้า

⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538)

มากอบโกยหาผลประโยชน์จาก “คนไทย” และ “ชาติไทย”⁵ เพื่อส่งกลับไปให้กับประเทศทุนนิยม ศูนย์กลางหรือประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตก กล่าวโดยขยายความก็คือ

“พลังอำนาจทุนภายในประเทศซึ่งกลายเป็นทุนอภิสถิตที่พัฒนามาจาก กลุ่มทุนใหญ่บางกลุ่ม ได้เข้าไปยึดอำนาจรัฐ โดยผ่านการเลือกตั้ง ลักษณะของ ทุนอภิสถิตนี้มีใช้ทุนในชาติโดด ๆ หากส่วนใหญ่มักกลายเป็นธุรกิจที่ร่วมทุนกับ บริษัทข้ามชาติ จากนั้นก็ขยายตัวเติบโตใหญ่ด้วยการอาศัยอำนาจรัฐ นโยบาย กฎหมาย และกลไกราชการ เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มตน”⁶

และ...

“จากข้อสรุปนี้จะเห็นว่าโครงสร้างของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1. ชั้นบนสุด เป็นโครงสร้างของบริษัทข้ามชาติจำนวนน้อยชนิดที่กุม อำนาจทุนและการตลาดโลกเดียวเอาไว้ในมือ 2. ระดับกลาง เป็นโครงสร้างของ ทุนอภิสถิตที่ร่วมกับทุนข้ามชาติที่กำลังเติบโตจากการกลืนกินโครงสร้างระดับล่าง อันได้แก่ 3. โครงสร้างของทุนชาติ ทุนขนาดกลาง และทุนน้อย รวมไปถึง ประชาชนทั่วไป ซึ่งไม่รู้ตัวว่ากำลังตกอยู่ภายใต้โครงสร้างมรณะทางเศรษฐกิจ”⁷

วาทกรรมชาตินิยมซึ่งปรากฏตัวในรูปของทฤษฎีฟุ้งพามีอิทธิพลอย่างมากภายใน ขบวนการแรงงานในภาครัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะขบวนการที่นำโดย สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจ สัมพันธ์ (สรส.) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการเคลื่อนไหวคัดค้านนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์มาตั้งแต่ปี 2542 มาจนถึงการคัดค้านนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในปี 2547 เป็นต้นมา สมศักดิ์ โกศัยสุข แกนนำของ สรส. ชี้ว่า “ระบอบทักษิณ” กำลังสร้าง “เผด็จการทุนนิยมผูกขาด”⁸ หรือ “ระบบทุนนิยมผูกขาดครอบโลก

⁵ พิทยา ว่องกุล, *ทักษิณโลกาภิวัตน์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, 2547), หน้า 9.

⁶ เฟิ่งอ้าง, หน้า 24.

⁷ เฟิ่งอ้าง, หน้า 27. และดูงานที่ชี้ให้เห็นความคล้ายคลึงกันของการสวิงกลับไปหาอุดมการณ์แบบชาตินิยมเพื่อต่อต้านกับลักษณะ “ข้ามชาติ” (transnational) ในหมู่ขบวนการทางสังคมในเกาหลีใต้และไทย ใน Jim Glassman, Bae-Gyoon Park, and Young-Jin Choi, “Failed Internationalism and Social Movement Decline: The Cases of South Korea and Thailand,” *Critical Asian Studies* 40, No. 3 (2008): 339-72.

⁸ สัมภาษณ์ สมศักดิ์ โกศัยสุข, 15 พฤษภาคม 2549

หรือจักรวรรดินิยมใหม่ (Transnational-Monopoly Capitalism)”⁹ ที่ “นายทุนครอบโลกที่ใช้ นโยบายผ่านรัฐที่เป็นตัวแทนของนายทุนผูกขาดภายในแต่ละประเทศได้รวมหัวกันจัดระเบียบโลก ใหม่”¹⁰ กรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนว่า ขบวนการแรงงาน โดยเฉพาะในฝ่ายรัฐวิสาหกิจที่ นำโดย สมศักดิ์ (รวมไปถึงฝ่ายค้านทักษิณกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่ม ส.ว. อิศระ)¹¹ ไม่ได้มีปัญหา กับระบบทุนนิยมโดยตัวมันเอง แต่วิพากษ์วิจารณ์และไม่พอใจกับ ลักษณะบางประการของทุนนิยม เสรีมากกว่า นั่นคือ การผูกขาดข้ามชาติ นี่คือนครดทางความคิดที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่การต่อสู้ คัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในปี 2542 และ 2543 ขบวนการแรงงาน โดยเฉพาะที่นำโดย สรส. ซึ่งกลัวว่าการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะนำไปสู่การผูกขาดของกลุ่มทุนข้ามชาติ ดังนั้น ปัญหาจึงไม่ได้ อยู่ที่การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในตัวมันเอง แต่ปัญหาของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ขบวนการแรงงาน (ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากปัญญาชนชาตินิยม) ไม่เห็นด้วยก็คือ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะ นำไปสู่การยึดครองระบบเศรษฐกิจของ “ชาติ” โดย “ทุนผูกขาดข้ามชาติ”

การรณรงค์คัดค้านการแปรรูปในช่วงปี 2547 ใช้คำขวัญแบบชาตินิยมว่า “ขายน้ำขายไฟ ซ้ำไทยทั้งชาติ” และต่อมาในการรณรงค์คัดค้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะนับตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา เริ่มมีการใช้คำขวัญที่ว่า “สามัคคีกรรมกรต้านทุนนิยมครอบโลก” (Workers Unite against Neoliberal Globalization)¹² และหากดูเอกสารตีพิมพ์ของขบวนการแรงงานอย่าง สรส. ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลพรรคไทยรักไทยหลายชิ้นในช่วงเวลาดังกล่าว มีการใช้รูป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า (รัชกาลที่ 5) และรูปทหารถือธงชาติไทยควบคู่ไปกับคำขวัญ ดังกล่าวอยู่ที่หน้าปกและอยู่ในเนื้อหาในเล่มโดยตลอด¹³ ดังที่ สมศักดิ์ โกศัยสุข อ้างว่า “การขาย รัฐวิสาหกิจเปลี่ยนแปลงเจตนารมณ์ของรัชกาลที่ 5 ที่ทรงก่อตั้งรัฐวิสาหกิจให้เป็นสมบัติของ แผ่นดิน... เวลานี้ทักษิณกำลังเปลี่ยนแปลงเจตนารมณ์ของ ร. 5 ที่ทรงเลิกทาส แต่ทักษิณกำลังนำ คนไทยไปเป็นทาส”¹⁴

⁹ เราจะเห็นได้ว่า คำขวัญดังกล่าวยังถูกใช้ในการเคลื่อนไหวขับไล่ ทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี 2549 โดยพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตย และยังคงถูกใช้ในขบวนการแรงงานที่ให้การสนับสนุนพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในการขับไล่รัฐบาลพรรค พลังประชาชนอย่างต่อเนื่องในปี 2551 ด้วย

¹⁰ ดู สมศักดิ์ โกศัยสุข, *ขบวนการแรงงาน: ยุทธการแหกค่านโลกาภิวัตน์* (กรุงเทพฯ: ดอกเบี๋ย, 2547), หน้า 12.

¹¹ นายแพทย์วันนอร์ พิทักษ์วัชระ (สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2549) กล่าวว่า “ผมไม่ปฏิเสธ WTO, FTA แต่ผมคิดว่าถ้าจะมีการทำ สัญญาเหล่านี้ต้องทำบนพื้นฐานของความเป็นธรรม หรือการแปรรูปก็ต้องแปรรูปอย่างเป็นธรรม”

¹² บัณฑิต ธนชัยเศรษฐวุฒิ, *จับชีพจรการเคลื่อนไหวแรงงานปี 2548* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิอารมณ์ พงศ์พจน์, 2549), หน้า 34. และดู เอกสารใบปลิววันแรงงานสากลในช่วงปี 2547-2549 ที่จัดทำโดยสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ และแนวร่วม เช่น คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย สมัชชาคนจน และเครือข่ายสลัมสี่ภาค เป็นต้น

¹³ ดูเอกสารของ สรส. เช่น สวัสดิ์ แก้วหวาน บก., *รัฐวิสาหกิจไทย ดำรงไว้เพื่อประชาชน: บทบาท ภาระ หน้าที่ เพื่อสังคมและ ประชาชนโดยรวม* (นนทบุรี: สมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์, 2549)

¹⁴ คำกล่าวของ สมศักดิ์ โกศัยสุข อ้างใน *เทิดธรรม ทรวงไทย, ข้าฯ คือ นักรบประชาชนผู้ชาติ* (กรุงเทพฯ: กรีน-ปัญญาญาณ, 2551), หน้า 98-9.

การเคลื่อนไหวภายใต้วาทกรรมชาตินิยมที่เน้นการต่อต้าน “ทุนผูกขาดข้ามชาติ” และปกป้อง “ชาติไทย” หรือ “ทุนชาติ” ของขบวนการแรงงานและปัญญาชนของขบวนการทางสังคมสะท้อนผ่านรูปธรรมในเชิงยุทธศาสตร์ของขบวนการฯ ในช่วงเวลานี้ คือ ยุทธศาสตร์การทำแนวร่วมข้ามชนชั้น (cross-class alliance) ระหว่างขบวนการแรงงาน ปัญญาชนเศรษฐกิจการเมืองจำนวนหนึ่ง กับกลุ่มนายทุนไทยที่ “รักชาติ” โดยในช่วงปลายปี 2547 เพียร ยงหนู ประธานสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวงได้เข้าร่วมกับกลุ่มนายทุนชาตินิยมที่มี ประชัย เลี้ยวไพรัตน์, อัมรินทร์ คอมันต์ และเอกยุทธ ัญญ์ขันบุตร เพื่อก่อตั้ง “กลุ่มคนเกลียดทักษิณ” ที่มีเป้าหมายเพื่อขับไล่รัฐบาลพรรคไทยรักไทย ซึ่งกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะการสนับสนุนจากกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยม ผ่านน.ต.ประสงค์ สุ่นสิริ คนสนิทของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ด้วย¹⁵ โดยก่อนหน้าการเลือกตั้งปี 2548 กลุ่มคนเกลียดทักษิณตัดสินใจให้การสนับสนุน บัญญัติ บรรทัดฐาน หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ในการเลือกตั้งปี 2548 อย่างเปิดเผย¹⁶ เช่นเดียวกับ สมศักดิ์ โกศัยสุข ซึ่งเริ่มผูกสัมพันธ์กับ ประชัย เลี้ยวไพรัตน์ กลุ่มทุนที่เสียประโยชน์จากนโยบายการฟื้นฟูของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย โดยประชัยมีบทบาทอย่างสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ให้แก่ สรส. เพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านรัฐบาลในปี 2547 และ 2548¹⁷ และในช่วงเวลาต่อมา เราจะเห็นบทบาททางการเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างมากของประชัยและ “กลุ่มคนเกลียดทักษิณ” ในการให้การสนับสนุนทางด้านเงินทุนแก่พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยซึ่งเกิดขึ้นในปี 2549¹⁸

พูดอย่างถึงที่สุดแล้ว ภายใต้วาทกรรมชาตินิยมเช่นนี้จึงไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อทำลายหรือทำลายระบบทุนนิยมทั้งระบบหรือชนชั้นนายทุนทั้งชนชั้น เช่น การต่อสู้ของขบวนการสังคมนิยมในอดีต แต่เป็นการต่อต้านทำลายลักษณะบางประการของระบบทุนนิยมเท่านั้น คือ ลักษณะ “ผูกขาด” (monopoly) และลักษณะ “ข้ามชาติ” (transnational) ผ่านการทำแนวร่วมกับนายทุนชาตินิยมเพื่อต่อต้านนายทุนข้ามชาติที่เสียประโยชน์จากรัฐบาล¹⁹ นักกิจกรรมทางสังคมของ

¹⁵ เทิดธรรม ทรงไทย, *คนโค่นทักษิณ*, หน้า 51-67.

¹⁶ เทิดธรรม ทรงไทย, *10 คนโค่นทักษิณ* (กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2547), หน้า 90-1.

¹⁷ สัมภาษณ์ ศรีไพร นนทริย์ ฝ่ายจัดตั้งกลุ่มสหภาพแรงงานย่านรังสิตและใกล้เคียง, 1 กรกฎาคม 2550 และ สัมภาษณ์ จิตรา ศุขเดช ประธานสหภาพแรงงานโทรอัมพินเตอร์เนชั่นแนลประเทศไทย, 1 กรกฎาคม 2550

¹⁸ ดู เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิตสัน, “บทวิพากษ์ ‘การเมืองภาคประชาชน’ ในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ ‘ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่,’” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2552): 120-155.

¹⁹ ดูตัวอย่างเช่น พิภพ ธงไชย ซึ่งกล่าวในปี 2547 ว่า “แนวทางการพัฒนาประเทศก็ขึ้นอยู่กับนายกษัตริย์คนเดียว โดยกำหนดนโยบายให้เดินไปตามเส้นทางทุนนิยมผูกขาด เพราะตัวเองร่ำรวยจากการทำธุรกิจผ่านอำนาจรัฐและอำนาจทหาร ไม่ได้แข่งขันอย่างเป็นธรรมตามระบบทุนนิยมเสรี” ดังนั้น “รัฐบาลต้องปล่อยให้ตลาดหุ้นดำเนินไปตามกลไกของตลาดเสรี” ใน พิภพ ธงไชย, “ประชาชนและการเมืองภาคประชาชนภายใต้รัฐบาลทักษิณ,” ใน *พิษทักษิณ*, ภิญญา ไตรสุริยะธรรมมา, บรรณาธิการ

ขบวนการประชาชนเชื่อว่า นายทุนข้ามชาติจะซูดรีด เอาเปรียบ และผูกขาดมากกว่านายทุนชาติ
ทุนนิยมจึงไม่ใช่สิ่งเลวร้ายในตัวเอง แต่ทุนนิยมหรือกลไกตลาดเสรีอาจถูกบิดเบือนได้ นั้น
หมายความว่า “ทุนนิยมไม่จำเป็นต้องเป็นทุนนิยมอนารยะ (Uncivilized Capitalism) แต่สามารถ
เป็นทุนนิยมอารยะ (Civilized Capitalism)”²⁰ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่
เสนอให้แยกแยะระหว่าง “ทุนนิยมล่าหลัง” กับ “ทุนนิยมก้าวหน้า” โดยที่ทุนนิยมล่าหลังหมายถึง
ระบบทุนนิยมที่เน้นการผูกขาดรวมศูนย์ของทุนกลุ่มหนึ่ง แต่ “เราต้องทำให้พ้นจากความล่าหลังใน
แง่ที่ว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเมือง การผูกขาดในตลาด เราต้องทำลายสิ่งนี้ไปเพื่อให้ทุกคนมี
โอกาสในการที่จะเข้ามาหาประโยชน์จากทุนนิยมนี้ได้ มันก็เป็นทุนนิยมก้าวหน้าอย่างหนึ่ง”²¹

โดยที่ทางออก/ทางรอดจาก “ระบอบทักษิณ” หรือที่พิทยาเรียกว่า “ทักษิณ-โลกาภิวัตน์”
ไม่ใช่การโค่นล้มระบบทุนนิยม แต่เป็นการสร้างระบบทุนนิยมที่เป็น “ทุนนิยมอารยะ” หรือ “ทุน
ก้าวหน้า” ที่

“เพียงแค่บรรดานายทุนชาติ นายทุนไทยแท้ในระดับกลาง และรายย่อย
ร่วมกันคัดค้านระบบคิด ‘ทักษิณ-โลกาภิวัตน์’ อย่างจริงจัง แล้วหันมาร่วมมือกัน
สร้างอำนาจรัฐที่สามารถให้ความคุ้มครองทุนภายในชาติ เพื่อจำกัดการ
เจริญเติบโตของบรรษัททุนข้ามชาติ ทุนขนาดใหญ่ที่ผสมทุนข้ามชาติ ยุติการค้า
เสรีแบบทวิภาคี หามาตรการป้องกันเศรษฐกิจแห่งชาติทั้งระบบ และศึกษา
เศรษฐกิจแบบองค์รวมที่กระจายรายได้อย่างทั่วถึงในหมู่ประชาชนเท่านั้น ทาง
รอดก็จักปรากฏขึ้นจริง”²²

หัวใจของเศรษฐกิจแบบองค์รวมหรือเศรษฐกิจแห่งชาติดังกล่าวก็คือ “เศรษฐกิจพอเพียง”
ในฐานะที่เป็นทางเลือกของการพัฒนาที่ตรงกันข้ามกับ “นโยบายรัฐที่พยายามพัฒนาประเทศ

(กรุงเทพฯ: open books, 2547), หน้า 107. รวมไปถึงท่าทีของ กป.อพช. ต่อ การค้าเสรี ที่มองว่า โดยธรรมชาติแล้ว การค้าเสรีคือ
การค้าที่เป็นธรรม แต่ที่ผ่านมากถูกบิดเบือน ใน NGO-COD, *Thai Working Group on the People's Agenda for Sustainable
Development* (Bangkok: NGO-COD, 2002), p. 25. อังโนใจ อึ้งภากรณ์, “อิทธิพลของแนวคิด อนุธิปไตย โฟลทโมเดิร์น และ
‘แนวทางที่สาม’ ในขบวนการทางสังคมไทย,” ใน *ขบวนการทางสังคมในไทย* (กรุงเทพฯ: ประชาธิปไตยแรงงาน, 2549), หน้า 59.
และดูที่ พิทยา ว่องกุล เสนอว่า ตนเองไม่ได้ปฏิเสธการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ แต่ที่ตนเองไม่พอใจนโยบายดังกล่าวเกิดจากการ
คอร์รัปชันมากกว่า ใน พิทยา ว่องกุล, *หลักคิดและบทเรียนยุทธศาสตร์ประชาชน* (กรุงเทพฯ: ชุมศิลป์ธรรมดา, 2551), หน้า 35.

²⁰ ประเวศ วะสี, *จากหมอบริเวณ ถึง ทักษิณ 2549*, หน้า 128.

²¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ข้อเสนอเกี่ยวกับทุนนิยมไทยแบบก้าวหน้า” [ออนไลน์] แหล่งที่มา

<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9710.html> (เข้าดูวันที่ 8 กันยายน 2551)

²² พิทยา ว่องกุล, *ทักษิณโลกาภิวัตน์*, หน้า 9. และดูปกหลังของหนังสือเล่มนี้ที่ พิทยา กล่าวว่าเป็นหนังสือเล่มนี้เขียนเพื่อให้ความรู้
และข้อมูลแก่ “นักธุรกิจทุนชาติ” เพื่อที่จะสู้กับ ทักษิณ-โลกาภิวัตน์

แบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีใหม่ แม้มีการพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ้างแต่ในความเป็นจริงก็ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนมากนัก²³ ณ จุดนี้เองที่ ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ นักกิจกรรมชุมชนนิยมคนสำคัญเสนอว่า ถึงเวลาแล้วที่เราต้องตัดสินใจว่า ประเทศไทยจะเลือกอะไรระหว่างการ “เน้นแนวเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี หรือจะเน้นแนวเศรษฐกิจพอเพียง”²⁴

การสร้างคู่/ขั้วตรงข้าม (binary opposition) ในระดับวาทกรรมระหว่าง ทางเลือก คือ “เศรษฐกิจพอเพียง” ในฐานะที่เป็นเศรษฐกิจชาตินิยม กับทุนนิยมเสรีหรือ “ระบอบทักษิณ” นั้นได้เริ่มก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นระบบมากขึ้นในปี 2547 โดยเฉพาะเมื่อ ประเวศ วะสี ปัญญาชนชุมชนชาตินิยมคนสำคัญ และนักวิชาการเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมอย่าง รั้งสรรพค์ ธนะพรพันธุ์ เสนอแนวทางที่เรียกว่า “ฉันทามติรัตนโกสินทร์” เพื่อต่อต้านและเป็นคู่/ขั้วตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจของกลุ่มทุนผูกขาดข้ามชาติของ “ระบอบทักษิณ” และ “ทุนสามานย์” ที่

“มีองค์กรโลกบาลทางการเงิน เช่น ธนาคารโลก ไอเอ็มเอฟ ตั้งอยู่ที่กรุงวอชิงตัน จึงเรียกแนวทางเศรษฐกิจนิยมว่า Washington Consensus ซึ่งศาสตราจารย์รั้งสรรพค์ ธนะพรพันธุ์แปลว่า “ฉันทามติวอชิงตัน” และเนื่องจากแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนำเสนอโดยพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อาจารย์รั้งสรรพค์จึงเรียกแนวทางนี้ว่า “ฉันทามติรัตนโกสินทร์” นี่เป็นที่มาของชื่อ “ยุทธศาสตร์รัตนโกสินทร์ ที่นำเสนอ”²⁵

ชุมชนนิยม vs ประชาานิยม

อันเนื่องมาจาก นโยบายสวัสดิการสังคม (ประชานิยม) ของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยส่งผลในทางลบต่อการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะขบวนการในภาคเกษตรที่ต้องประสบกับภาวะที่มีขนาดเล็กลงและอ่อนแอลงจากเดิม²⁶ เราจะ

²³ ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, *องค์กรชุมชนกับการปฏิรูปสังคมและการเมือง* (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการสังคม, 2549), หน้า 16.

²⁴ เพิ่งอ้าง, ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, หน้า 22. และดูงานของ Glassman and others ที่เปรียบเทียบให้เห็นถึงบทบาทของวาทกรรม “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง” ในประเทศไทยและประเทศเกาหลีใต้ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยในเกาหลีใต้เรียกว่า “minjung” ซึ่งเป็นวาทกรรมทางเลือกกระแสหลักของขบวนการทางสังคมเกาหลีใต้ที่เข้าต่อต้านกับแนวทางเสรีนิยมใหม่ ดู Jim Glassman, Bae-Gyoon Park, and Young-Jin Choi, “Failed Internationalism and Social Movement Decline: The Cases of South Korea and Thailand,” *Critical Asian Studies* 40: 353-9.

²⁵ ประเวศ วะสี, “ยุทธศาสตร์รัตนโกสินทร์ ระเบิดพลังฝ่าพายุความ”, ใน *ทางออกไทยยุคทักษิณกินเมือง*, จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์, 2548), หน้า 18.

²⁶ ดูเพิ่มเติมใน เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิตสัน, “บทวิพากษ์ ‘การเมืองภาคประชาชน’ ในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ ‘ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่’ (New Social Movement),” *ฟ้าเดียวกัน* (อยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์ 2552)

พบว่า ในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทย วาทกรรมหลักภายในขบวนการภาคประชาชนในภาคเกษตรแตกต่างกันไปจากขบวนการแรงงานในเมือง โดยขบวนการภาคประชาชนในภาคเกษตรเลือกใช้วาทกรรมชุมชนนิยมเป็นวาทกรรมชั้นนำในการตอบโต้ต่อสู้กับรัฐบาล โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์ผลกระทบในเชิงลบของนโยบาย “ประชานิยม” ที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ชนบท การทำงานของวาทกรรมชุมชนนิยมในช่วงเวลานี้มีหลายระดับที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่การอภิปรายถึงผลกระทบในทางเศรษฐกิจของนโยบายประชานิยม เช่น การสร้างหนี้ให้แก่เกษตรกร ไปจนถึงการอภิปรายในมิติทางสังคม ภายใต้แนวคิดระบบอุปถัมภ์ที่มองว่า เกษตรกรในชนบทถูกซื้อ/มอมเมา/หลอกลวงโดยการอุปถัมภ์จากนโยบายประชานิยมต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้ให้ผลประโยชน์แก่ “ชุมชน” จริง ในช่วงเวลานี้เองปัญญาชนสาธารณะจำนวนมากที่เคยให้การสนับสนุนนโยบายของพรรคไทยรักไทย ด้วยเหตุผลว่าพรรคไทยรักไทยกำลังสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนตามแนวทางแบบชุมชนนิยมหรือวัฒนธรรมชุมชน กลับกลายมาเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลด้วยเหตุผลในทำนองเดียวกันว่า รัฐบาลพรรคไทยรักไทยทำให้ชุมชนอ่อนแอและพึ่งตนเองไม่ได้ บรรจง นะแส ปัญญาชนและนักกิจกรรมทางสังคมที่ทำงานเคลื่อนไหวแบบ “งานร้อน” ในภาคใต้ กล่าววิจารณ์นโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทยว่า

“การทะลักของเงินลงสู่ชุมชน โดยเฉพาะจากนโยบายแจกเงินหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ของรัฐบาล รวมไปถึงจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ และจากการผลักดันของขบวนการพัฒนา เช่น เงินจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) หรือจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในภาคใต้ เราพบว่าเงินที่ลงไปมีส่วนทำลายการพัฒนาการก่อเกิดขององค์กรชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะเงินที่ลงทุนไปสู่ชุมชนที่ขาดการเตรียมความพร้อมของชุมชน และทำให้เกิดความขัดแย้งสร้างหนี้สินผูกพันเพิ่มในชุมชน และติดกับกลไกของการพัฒนาของระบบทุนนิยมที่เปิดโอกาสการมองเห็นปัญหาเชิงระบบ เชิงโครงสร้างที่เป็นต้นตอของปัญหาของความยากจนและการทำลายภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน”²⁷

นโยบายดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็ง/การพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน แต่กลับมุ่งไปที่การสร้างระบบอุปถัมภ์แบบแนวตั้งโดยรัฐที่ทำให้ชุมชนอ่อนแอ พึ่งตนเองไม่ได้ และที่

²⁷ บรรจง นะแส, “20 ปี องค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้,” ใน *ทำเนียบองค์กรพัฒนาเอกชน 2546*, พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2546), หน้า 62-3.

สำคัญคือ ทำให้ชนชั้นล่างไม่รู้จักรักพอเพียง ดังที่ สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน กล่าวเพิ่มเติมว่า

“ประชาชนได้รับการจูงใจและบางพวกก็ถูกต้อนให้ไปสู้การพึ่งพารัฐสูงกว่าการพึ่งตนเอง และการพึ่งพิงอิงกันในกลุ่มชนลดน้อยถอยลง นั่นคือ ระบบอุปถัมภ์โดยรัฐที่พอจะพูดได้ว่า สมบูรณ์มากกว่าทุกรัฐบาลและอาจพอ ๆ กับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เลยก็ได้”²⁸

ยิ่งไปกว่านั้น ภายใต้วาทกรรมชุมชนนิยมของขบวนการทางสังคมที่ต้องการ “ลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจชุมชน (ให้รู้จักพึ่งตนเอง)” นโยบายประชานิยมของพรรคไทยรักไทยกลับ

“สร้างชาวบ้านเป็นผู้บริโภคและเป็นทุนติดลบ... นโยบายเช่นนี้เป็นความรุนแรงอย่างเจียบที่ระบบทุนนิยมเสรีกระทำต่อชาวบ้าน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในวิถีคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่พร้อมที่จะเป็นผู้ประกอบการในระบบเครดิต (ถ้าแก่โทปและเอสเอ็มอี) ผลก็คือ ชาวบ้านจะเป็นนักบริโภคนิยมและกลายเป็นทุนติดลบมากขึ้น ต้องหันมา(กู้)ต่อหนี้ไปเรื่อย ๆ ต้องขึ้นต่อพรรคการเมืองที่หยาบยื่นเครดิตเพิ่มแก่ตนจึงเป็นนโยบายที่มักจะทำให้เกิดผลเสียและล้มเหลวระยะยาว... ในที่สุดประชาชนจะอ่อนแอ เข้าแถว แบมือขอ และพึ่งตนเองไม่ได้ แต่ก็มี ความทุกข์ใจยิ่งเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ได้”²⁹

และ...

“นโยบายต่าง ๆ ที่ออกมาล้วนทำให้ประชาชนต้องพึ่งพารัฐบาลแทนที่จะพึ่งพาตนเอง ประชาชนมีหนี้สิน โดยเฉพาะเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ดูผิวเผินเหมือนว่าประชาชนจะได้ประโยชน์ ถ้ามองให้ลึกแล้ว ประชาชนได้ประโยชน์เพียงส่วนเดียว แต่ผู้ที่ได้ประโยชน์มากที่สุด คือบริษัทใหญ่”³⁰

²⁸ ช้างโน เกิดธรรม ทรงไทย, *คนโค่นทักษิณ*, หน้า 137.

²⁹ สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์, “กับดักแห่งหนี้ในทักษิณมิลล์,” ใน *ชำแหละทักษิณมิลล์*, จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์, 2547), หน้า 200.

³⁰ พิภพ ธงไชย, “เสียงสะท้อนจากรากหญ้า สู่นักนำยุค CEO,” ใน *ฝ่าอนาคตประเทศไทย 2552*, เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป เรียบเรียง (กรุงเทพฯ: สุานมีเดีย เน็ตเวิร์ค, 2548), หน้า 123. –ประเด็นที่นโยบายประชานิยมไม่นำไปสู่การลดปัญหาความยากจนจริง

วาทกรรมชุมชนนิยมที่แพร่หลายในหมู่ปัญญาชนและนักกิจกรรมของขบวนการทางสังคม ในการวิจารณ์ตอบโต้ต่อนโยบายประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยนั้นดูจะคล้ายคลึงกับ ข้อคิดเห็นของปัญญาชนกษัตริย์นิยม เช่น สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ที่เสนอว่า

“นโยบายที่รัฐทุ่มเทงบประมาณเข้าไปส่งเสริมเรื่องหนึ่งตำบลหนึ่ง
ผลิตภัณฑ์ ผมเห็นว่าเป็นการนำเงินไปอัดฉีด โดยที่ไม่เพิ่มพูนปัญญาให้กับ
ชาวบ้าน เมื่อเงินงบประมาณดังกล่าวหมดลงก็เป็นอันว่าจบเกม”³¹

ภายใต้สภาพการณ์ที่ปัญญาชนจำนวนมากหมดหวังกับมวลชนชาวนาชนบทที่ถูกมอมเมา และถูกซื้อโดยนโยบายประชานิยมของ “ระบบทักษิณ”³² สุริยะใส กตะศิลา เลขาธิการ ครป. ถึงกับเสนอให้ขบวนการภาคประชาชนเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับ “ชนชั้นกลางที่มีความก้าวหน้าทางการเมือง” โดยชี้ว่า “คนกลุ่มนี้จะเป็นพลังใหม่ที่จะขับเคลื่อนร่วมกับคนยากจนระดับล่าง ให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยไปอีกขั้นหนึ่ง”³³ ซึ่งก็ไม่ต่างกับข้อเสนอของขบวนการแรงงานที่หวังกับนายทุนชาติมากกว่า และไม่ต่างกับข้อเสนอของพวกปัญญาชนโลกาภิวัตน์เสรีนิยม เช่น เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และธีรยุทธ บุญมี ที่ให้ความสำคัญกับ “ชนชั้นกลาง” ซึ่งหมายถึง นักธุรกิจ คนทำงานออฟฟิศ และชนชั้นนายทุนหัวก้าวหน้าในฐานะที่เป็นพลังในการสร้างสรรค ประชาธิปไตย (democratization) มากกว่าที่จะเป็น “ชนชั้นล่าง” ที่เป็นเกษตรกรและแรงงาน เจก เช่นที่พวกเขาทั้งหลายเคยเชื่อถือมา

สาเหตุของความอ่อนแอของปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าเกิดจากการขาดการต่อสู้ช่วงชิงทางอุดมการณ์และขาดโครงการทางการเมืองทางเลือก ส่งผลให้กลุ่มพลังทางสังคมของภาคประชาชนทั้งหลายจำเป็นต้องสร้างแนวร่วมข้ามชนชั้นกับชนชั้นนายทุนที่ดูเหมือนจะเข้าใจปัญหาคนจน อาจกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่การล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และการ “คืนดีกับ”

โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับหนี้สินในภาคชนบทที่เพิ่มสูงขึ้น ดูเพิ่มเติมบทสัมภาษณ์ของ ประภาส ปันตบแต่ง ในประเด็นนี้ใน [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.ftawatch.org/news/view.php?id=5122> (เข้าดูวันที่ 19 กันยายน 2551)

³¹ สุเมธ ตันติเวชกุล, “เศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก... ทางรอด,” ใน *ฝ่าอนาคตประเทศไทย 2552*, เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป เรียบเรียง, หน้า 54.

³² จากการสัมภาษณ์ของผู้เขียน แกนนำของขบวนการภาคประชาชนหลายคนเชื่อว่า “ชาวบ้าน” ในชนบทถูกหลอกโดยนโยบายประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย เช่น ศิริชัย ไม้งาม (20 เมษายน 2549), สุวิทย์ วัคห์หนู (20 เมษายน 2549) และ ศรีสุวรรณ ควรขจร (1 มิถุนายน 2549) เป็นต้น

³³ สุริยะใส กตะศิลา, “พรรคการเมืองทางเลือกกับการเมืองภาคประชาชน: เส้นคู่ขนานหรือหนทางเผชิญหน้า,” ใน *ขอคุยกับคุณ อานันท์*, ประสงค์ คงเมือง, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547), หน้า 318.

สถาบันพระมหากษัตริย์ในปี 2535 เป็นต้นมา³⁴ ปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าของไทยไม่เคยแตกหัก/ เป็นขั้วตรงข้ามอย่างเด็ดขาดกับชนชั้นนายทุนทั้งชนชั้นและระบบทุนนิยมทั้งระบบอีกเลย ไม่ว่าจะ เป็นชนชั้นนายทุนที่อนุรักษนิยมหรือที่โลกาภิวัตน์เสรีนิยมก็ตาม กอปรกับการรับเอาวิธีการมอง โลกและโครงการทางการเมืองของกลุ่มพลังอนุรักษนิยม คือ วาทกรรมชุมชนชาตินิยมที่มี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ เข้ามาเป็นวิธีการมองโลกของตนเอง ทั้งหมดนี้นำมาสู่การสร้างแนว ร่วมข้ามชนชั้นระหว่างปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าหรือปัญญาชนชุมชน-ชาตินิยมซึ่งเป็นปัญญาชน ของ “ขบวนการภาคประชาชน” กับบางส่วนของปีกของชนชั้นนายทุน นับตั้งแต่การสร้างแนว ร่วมกับกลุ่มชนชั้นนายทุนโลกาภิวัตน์เสรีนิยมในการปฏิรูปการเมืองหลังปี 2535 การเข้าร่วม ผลักดันวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในช่วงปี 2540 จนถึงการเข้าร่วมสนับสนุนพรรคไทยรักไทยอย่างแข็งขันในช่วงแรก เพราะเชื่อว่าพรรคไทยรักไทย กำลังสนับสนุนการสร้างชุมชนและชาติให้เข้มแข็ง เป็นต้น และในช่วงเวลานี้ก็เช่นกัน กลุ่มพลัง ทางสังคมของชนชั้นล่างก็ได้สร้างวาทกรรมทางเลือกหรือโครงการทางการเมืองทางเลือกที่เป็น รูปธรรมของตนเองที่นอกเหนือไปจากการยึดโยงกับวาทกรรมชุมชน-ชาตินิยมที่ดำรงอยู่แต่เดิม ส่งผลให้ในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐบาล ขบวนการภาคประชาชนเองก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องอ้างอิง ความชอบธรรมของข้อเรียกร้องของตนเอง เช่น การกระจายรายได้ การคัดค้านนโยบายเปิดเสรี และอื่น ๆ ภายใต้อำนาจ “ร่วมธง” ของวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของสถาบันพระมหากษัตริย์มากกว่าที่ จะมีทางเลือกในระดับวาทกรรมและในระดับของการจัดตั้งทางการเมืองที่เป็นอิสระ ดังที่ พิภพ ธงไชย เสนอว่า เรา

“ต้องไม่อยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ และไม่เน้นแนวทางทุนนิยม ต้องชูเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง และประชาชนเข้มแข็ง เปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนมีพื้นที่ของ ตนเอง ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีนโยบายกระจายรายได้”³⁵

อาจกล่าวได้ว่า “ภาคประชาชน” ในประเทศไทยไม่มีข้อเสนอชุดนโยบายที่เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นทางเลือกที่ดีกว่า/สามารถแข่งได้กับนโยบายของพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะการจำกัด ตัวเองให้อยู่ภายใต้แนวคิดชุมชนนิยม ที่เน้นการ “ลดอำนาจรัฐ และเพิ่มอำนาจชุมชน” ขบวนการ ภาคประชาชนจึงมุ่งไปในทิศทางที่ปฏิเสธแนวคิดรัฐสวัสดิการ (welfare state) เพราะเข้าใจว่า รัฐ

³⁴ คำกล่าวของ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ใน สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “หลัง 14 ตุลา,” *ฟ้าเดียวกัน* 3, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2548): 168-71.

³⁵ อ้างใน วันฉวี รุ่งแสง, “พรรคที่สาม ปราบกฏการณทางเลือกของประชาชนในระบอบทักษิณ?” ใน *ข้าแหละทักษิณมิคส์, จูไรต์นั แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ,* หน้า 292.

สวัสดิการเป็นการ “เพิ่มอำนาจรัฐ และลดอำนาจชุมชน” ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่า “ถ้าถามว่าสวัสดิการพื้นฐานของมนุษย์ใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบ ผมคิดว่าคนที่รับผิดชอบดีที่สุดคือ คนใกล้ตัวคุณ ไม่ใช่รัฐ” ข้อเสนอที่เป็นไปได้มากที่สุดจึงน่าจะเป็นเศรษฐกิจที่เน้น “ความพอเพียง” โดยเป็น “เศรษฐกิจศาสตร์เชิงพุทธ ... ในขณะที่เศรษฐกิจทุนนิยมไม่เคยสนใจเรื่อง Consumption หมายถึงว่าเรา consume มันมาก ๆ พุทธก็คือหมายความว่าคุณ regulate consumption คุณต้องมีวิธีที่จะทำให้คุณ consume ได้เพียงพอควรอย่าบ้าเลือด”³⁶ หรือที่ กนกศักดิ์ แก้วเทพ เรียกว่า เศรษฐศาสตร์ธรรมิกราชา³⁷ มากกว่า

วาทกรรม “ระบบอุปถัมภ์” (patron-client relations) ที่ถูกใช้โดยปัญญาชนชุมชนชาตินิยมเพื่ออธิบายสภาวะที่ชนชั้นล่างให้การสนับสนุนนโยบายประชานิยมของรัฐบาลดูจะสอดคล้องไปกันได้กับข้อเสนอของปัญญาชนอนุรักษ์นิยม กษัตริย์นิยม และโลกาภิวัตน์เสรีนิยมในการเมืองไทยที่มองว่า คนจนโง่ ไม่มีการศึกษา ขาดข้อมูล และมักจะถูกซื้อ/หลอกได้ง่ายโดยนักการเมือง ทั้งที่ในทางตรงกันข้าม จากงานวิจัยของ สมชัย ภัทรนันทน์ พบว่า

“แม้ว่าความนิยมที่มีต่อรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในกลุ่มผู้เลือกตั้งในภาคอีสานจะเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ แต่เราจะต้องระมัดระวังที่จะไม่พุดเกินไปเกี่ยวกับอิทธิพลของพรรคที่มีต่อผู้เลือกตั้ง มีหลายกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยซึ่งชนะการเลือกตั้งในปี 2544 แต่แพ้ในปี 2548 อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งเหล่านี้เสียที่นั่งของตนเอง อันเนื่องมาจากพวกเขาไม่มีผลงาน”³⁸

นั่นหมายความว่า “แม้ว่าพรรคการเมืองใดจะมีนโยบายที่ดี แต่ถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคมีผลงานอยู่ในระดับต่ำ พวกเขาก็มีโอกาสอย่างมากที่จะแพ้ในการเลือกตั้ง”³⁹ เช่นเดียวกับงานวิจัยภาคสนามหมู่บ้านภาคเหนือของ Andrew Walker ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของ “รัฐธรรมนูญชาวบ้าน” ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจได้ว่า

“ผู้เลือกตั้งในชนบทในประเทศไทยมองตัวเองเชื่อมโยงในหลายระดับกับนักการเมืองท้องถิ่นจากทุกกลุ่มการเมืองที่เข้ามาแข่งขันกัน มันไม่มีฐานทาง

³⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ข้อเสนอเกี่ยวกับทุนนิยมไทยแบบก้าวหน้า” [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9710.html> (เข้าดูวันที่ 8 กันยายน 2551)

³⁷ กนกศักดิ์ แก้วเทพ บก., เศรษฐศาสตร์ธรรมิกราชา (กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550)

³⁸ Somchai Phatharathananunth, “The Thai Rak Thai Party and Elections in North-eastern Thailand,” *Journal of Contemporary Asia* 38, 1 (February 2008): 122.

³⁹ Ibid., 122.

สังคมสำเร็จรูปสำหรับการระดมทางการเมืองที่จะระบุได้ทันทีว่าใครคือบริวารทางการเมืองของใคร ในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สลับซับซ้อน รัฐธรรมนูญฉบับพัฒนาธรรมจะช่วยให้เราสามารถเข้าใจกรอบความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการสำหรับความนิยมชมชอบในการเลือกตั้งที่เฉพาะหนึ่ง ๆ ได้”⁴⁰

กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว การอธิบายพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของชนชั้นล่างโดยใช้แนวคิดหรือวาทกรรมระบบอุปถัมภ์โดยรัฐดูจะเป็นการง่ายและด่วนสรุปเกินไป โดยเฉพาะความสอดคล้องกันระหว่างวาทกรรมชุมชน-ชาตินิยมกับวาทกรรมระบบอุปถัมภ์ของฝ่ายอนุรักษ์นิยม ซึ่งเป็นปัญหาและเป็นมายาคติมากกว่าจะเป็นทางออกหรือเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมได้ในสภาพความเป็นจริง วาทกรรมที่ดูแคลนชนชั้นล่างดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้กับวาทกรรมชาตินิยมให้กลายมาเป็นวาทกรรมทางเลือกออกจาก “ระบอบทักษิณ” อย่าง วาทกรรม “เศรษฐกิจพอเพียง” และ “ฉันทามติรัตนโกสินทร์” ซึ่งอ้างอิง/ผูกติดอยู่กับความเป็นชาติที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางและเปิดโอกาสให้เกิดการทำแนวร่วมข้ามชนชั้นกับนายทุนชาติที่ดูก้าวหน้าหรือเป็นชาตินิยม การก่อตัวของขบวนการชุมชน-ชาตินิยมดังกล่าวไม่ใช่เรื่องใหม่หรือถูกยึดเยียดมาจากภายนอก และไม่ใช่ว่าการฉวยโอกาสหรือเป็นแค่ยุทธวิธีชั่วคราว (tactical) แต่เป็นโครงกรอบทางอุดมการณ์ขนาดใหญ่ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องและแน่นอนภายในพื้นที่ประชาสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนานในฐานะที่เป็นความคิด ความรู้ ความเชื่อ แลสามัญสำนึกที่ยึดถือร่วมกันระหว่างกลุ่มพลังต่าง ๆ ภายในพื้นที่ประชาสังคมไทย โดยเฉพาะภายในปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้า วัตรธรรมของวาทกรรมเหล่านี้จึงไม่ใช่อะไรอื่น นอกเสียจากการสร้างแนวร่วมกับชนชั้นกลางและชนชั้นนายทุนกลุ่มอื่น ๆ เช่น พรรคการเมืองของชนชั้นนายทุนอย่างพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคมหาชน หรือกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมในฐานะผู้นำที่ชอบธรรมของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์แบบชุมชน-ชาตินิยมที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการเมืองของการแบ่งขั้วทางชนชั้น หรือการสร้างองค์กรต่อสู้ที่เข้มแข็งและเป็นอิสระจากการอ้างอิง “พระราชอำนาจ” ของชนชั้นล่างเอง

การเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม vs อภิมหาธนกิจการเมือง

ข้อสังเกตของ Pasuk และ Baker ในปี 2545 ที่ว่า การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดจากการเมืองที่ใช้เงินในระดับปกติ หรือที่เรียกว่า “ธนกิจการเมือง” (money politics) ไปสู่การเมืองที่กลุ่มทุนผูกขาดขนาด

⁴⁰ Andrew Walker, “The Rural Constitution and the Everyday Politics of Elections in Northern Thailand,” *Journal of Contemporary Asia* 38, 1 (February 2008): 102.

ใหญ่ครอบครองอำนาจรัฐและเศรษฐกิจแบบเบ็ดเสร็จ หรือที่เรียกว่า “อภิมหาชนกิจการเมือง” (big money politics)⁴¹ และหนังสือ “รู้ทันทักษิณ” ของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ที่ออกมาในปี 2547 ซึ่งกลายมาเป็นหนังสือขายดีท่ามกลางกระแสของการคัดค้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่เพิ่มสูงขึ้นได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการให้นิยามกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ระบอบทักษิณ” วาทกรรม “อภิมหาชนกิจการเมือง” และกลายมาเป็นวาทกรรมหลักที่พัฒนาขึ้นจากวาทกรรมธรรมรัฐ-ธรรมมาภิบาล ในช่วงก่อนหน้านั้น โดยได้กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างแพร่หลายในหมู่ปัญญาชนทั้งฝ่ายอนุรักษ์นิยม ฝ่ายเสรีนิยม และฝ่ายนักกิจกรรมทางสังคมของขบวนการภาคประชาชน โดยเฉพาะองค์กรภาคประชาชนที่อยู่ในสายสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ที่มุ่งเน้นเปิดโปงและวิพากษ์วิจารณ์การคอร์รัปชันในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐบาล ดังที่ ประเวศ วะสี ชี้ว่า

“เราเคยมีระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เรามีระบบที่กองทัพเข้ามายึดอำนาจทางการเมืองแล้วก็หมดยุคสมัยไป เสร็จแล้วเราก็มายังยุคที่ทุนขนาดใหญ่เข้ามายึดอำนาจทางการเมือง ที่เรียกว่า “ชนกิจการเมือง” (Money Politics) หรือการเมืองชนกิจ แต่ก็เช่นเดียวกับยุคต่าง ๆ ยุคการเมืองชนกิจก็จะต้องปิดตัวลงและมียุคอื่นเข้ามาแทนที่”⁴²

ซึ่ง...

“คำถามก็คือว่า ชนกิจการเมืองได้พยายามทำสิ่งดี ๆ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ หรือทำตรงกันข้ามเช่น เข้าแทรกแซงองค์กรอิสระจนหมดสภาพ ทำให้การปฏิรูปการเมืองเป็นหมัน เกิดความเสื่อมโทรมมากขึ้น... ทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นไปในทาง “เงินใหญ่”หรือ Big Money ไม่ใช่แนวทาง

⁴¹ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, “The Only Good Populist is a Rich Populist : Thaksin Shinawatra and Thailand’s Democracy” (Working Papers Series No.36, Southeast Asia Research Centre, Hong Kong, 2002), p. 13.; Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thaksin: The Business of Politics in Thailand* (Chiangmai: Silworm Books, 2004), p. 97. และดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับมโนทัศน์ “ชนกิจการเมือง” ในงานนิยามของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร ได้ใน ชนารีย์ ธรรมมาภิบาล บก., *เมืองไทย: หลังทักษิณ?* 3 (เอกสารวิชาการ โครงการตลาดวิชา มหาวิทยาลัยชาวบ้าน หมายเลข 3/2549), หน้า 23-4. และดูงานวิจัยเกี่ยวกับ “ชนกิจการเมือง” หรือ “ธนาธิปไตย” ของ อุไรวรรณ ธนสถิตย์ ซึ่งชี้ว่า ธนาธิปไตย มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ทำให้เกิดธุรกิจการเมือง การทุจริตการเลือกตั้ง และการขาดจริยธรรม ซึ่งอุไรวรรณ ชี้ว่า ธนาธิปไตย เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับ เศรษฐกิจพอเพียง ของในหลวง ดู อุไรวรรณ ธนสถิตย์, *การเมืองไทยในระบอบธนาธิปไตย* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2550), หน้า 457.

⁴² ประเวศ วะสี, *จากหมอบระเวศ ถึง ทักษิณ 2549*, หน้า 118.

เศรษฐกิจพอเพียง ธนกิจการเมืองชอบทางวัตถุนิยมหฐุหราฟุ่มเฟือย เมกะโปรเจกต์ เอฟทีเอ เขตเศรษฐกิจพิเศษ”⁴³

ส่งผลให้...

“กลุ่มทุนระดับชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ... ต่างเข้ามาครอบงำทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรส่วนรวมและทุนของรัฐไทย... โดยอ้างผลประโยชน์ของชาติเป็นตัวครอบงำและชี้นำ ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วต่างมีผลประโยชน์ส่วนตัว และผลประโยชน์ในกลุ่มตระกูลของตนเองเป็นหลัก... การพัฒนาระบบทุจริตคอร์รัปชัน (Corruption) ในระดับโครงการใหญ่ของรัฐ เป็นระบบทุจริตคอร์รัปชันในระดับนโยบาย ที่เรียกว่า ‘คอร์รัปชันเชิงนโยบาย’ ซึ่งทุกวันนี้ได้กินตัวเองในระดับกว้างและลึก จนถึงระดับ ‘กินบ้านกินเมือง’”⁴⁴

สำหรับปัญญาชนระดับนำอย่าง ประเวศ “เศรษฐกิจเงินนิยมกับเศรษฐกิจธรรมนิยมหรือเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะและที่ไปต่างกันโดยสิ้นเชิง”⁴⁵ “อภิมาตนาธิการเมือง” ของ “ระบอบทักษิณ” จึงหมายถึง การโกงกินคอร์รัปชันและการใช้เงินมหาศาลในการซื้อเสียงคนชั้นล่างในชนบท และภายใต้ปรากฏการณ์ที่ความนิยมที่เพิ่มขึ้นต่อ “ระบอบทักษิณ” ในหมู่ประชาชนคนชั้นล่างที่ถูกซื้อด้วยเงิน ส่งผลให้ในช่วงเวลาดังกล่าว (ปี 2547 และ 2548) ปัญญาชนจำนวนมากที่ใกล้ชิดกับขบวนการของชนชั้นล่าง เช่น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เริ่มมองว่า คนส่วนใหญ่ในประเทศที่สนับสนุน “ระบอบทักษิณ” ด้วย “เพราะคนส่วนใหญ่แม้จนปัญญาชนส่วนน้อยไม่เข้าใจได้เลยว่าการเมืองการปกครองนั้น ขึ้นสุดท้ายแล้วอยู่ที่ปัญหาทางจริยธรรมและความชอบธรรม” ซึ่งการที่ชนชั้นล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดการยึดมั่นในจริยธรรมและศีลธรรมได้ส่งผลให้ “เอาทักษิณออกจากอำนาจก่อนเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ 2548 ย่อมยากที่จะทำได้สำเร็จ”⁴⁶

⁴³ ประเวศ วะสี, จากหมอบระเวศ ถึง ทักษิณ 2549, หน้า 121.

⁴⁴ พิภพ ธงไชย, “การเคลื่อนตัวของคักรภาคประชาชนในทศวรรษใหม่,” ใน *ขอบคุณกับคุณอำนาจ*, ประยงค์ คงเมือง, บรรณาธิการ, หน้า 204-5.

⁴⁵ ประเวศ วะสี, “ยุทธศาสตร์รัตนโกสินทร์ จะเปิดพลังฝ่าหลุมดำ,” ใน *ทางออกไทยยุคทักษิณกินเมือง*, จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ, หน้า 16.

⁴⁶ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, “ทางเลือกนอกเหนือทักษิณ,” ใน *ทางออกไทยยุคทักษิณกินเมือง*, จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยทรรศน์, 2548), หน้า 63.

วาทกรรมการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในหมู่นักกิจกรรมทางสังคมของขบวนการฯ สอดคล้องไปกันได้กับวาทกรรม “ธรรมรัฐ” หรือ “ธรรมาภิบาล” ที่นำเข้ามาโดยกลุ่มพลังโลกาภิวัตน์เสรีนิยม โดยวาทกรรมดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้อย่างผสมผสานกับวาทกรรมอื่น ๆ ภายในขบวนการฯ ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรมชาตินิยม และวาทกรรมชุมชนนิยม ไม่เว้นแม้แต่การต่อสู้ของขบวนการทางสังคมในประเด็นคัดค้านโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐก็ยังไม่พื้นที่ที่จะผสมผสานเอาวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนนิยม และการต่อต้านคอร์รัปชันเข้ามาให้เป็นเรื่องเดียวกันด้วย โดยอธิบายว่า โครงการพัฒนาของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยซึ่งขาด “ธรรมาภิบาล” กำลังเป็นสิ่งที่ขัดแย้งต่อเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีเป้าหมายเพื่อทำลายความเข้มแข็งและวิถีชีวิตอิสระของชุมชน และมีการคอร์รัปชันและผลประโยชน์ทับซ้อนมหาศาล⁴⁷ วาทกรรมการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม หรือที่ ธงชัย วินิจจะกุล⁴⁸ เรียกว่า “การเมืองใสสะอาด” (clean politics) และที่ ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ เรียกว่า “ธรรมราชา”⁴⁹ ที่แฝงฝังอยู่ในสังคมการเมืองไทยมาตั้งแต่ทศวรรษ 2520 ได้ถูกปลุกขึ้นมาใช้มากขึ้นอย่างเป็นระบบภายในขบวนการขับไล่ทักษิณนับตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา

ธงชัย ตั้งข้อสังเกตว่า วาทกรรมการเมืองใสสะอาด หรือวาทกรรมการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็น “จินตนาการประชาธิปไตยของชนชั้นนำชาวกวุง บรรทัดฐานความสุขจิตจึงเอนเอียงเป็นผลประโยชน์ต่อคนกวุง ในขณะที่จ้องจับผิดคนชนบทและหัวเมือง”⁵⁰ มากกว่าที่จะเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการเปลี่ยนสังคมของชนชั้นล่าง ดังนั้นการที่นักกิจกรรมทางสังคมและปัญญาชนของขบวนการฯ เลือกใช้โวหารที่ถูกต้อง “ชนชั้นนำชาวกวุง” ดังกล่าว มากกว่าที่จะมุ่งเน้นประเด็นปากท้องและประเด็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สะท้อนสภาวะที่ขบวนการฯ เริ่มสูญเสียความมั่นใจและผิดหวังกับมวลชนเดิมของตนเองที่เป็นชนชั้นล่างทั้งในชนบทและในเมือง ที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลมากกว่าที่จะเข้าร่วมกับการต่อต้านรัฐบาลแบบที่ “หัว ๆ ” ของขบวนการฯ กำลังทำอยู่ภายใต้ความอ่อนแอและเหลือแต่ “หัว ๆ ” ดังกล่าว ส่งผลให้ปัญญาชนและนักกิจกรรมของขบวนการฯ เริ่มเชื่อว่า มีความต่างในระดับ “ฟ้ากับเหว” ของระดับจิตสำนึกแบบประชาธิปไตย

⁴⁷ ป/ขป/ 3, 28 (มีนาคม 2546): 31-2.

⁴⁸ ธงชัย วินิจจะกุล, “ข้ามไม่พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา: ประชาธิปไตยแบบใสสะอาดของอภิชนกับการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549,” ใน *รัฐประหาร 19 กันยายน*, ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ฟ้ายิวกัน, 2550), หน้า 30-57.

⁴⁹ ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์, *ประชาธิปไตยไม่ใช่ของเรา* (กรุงเทพฯ: open books, 2550), หน้า 94-8.

⁵⁰ ธงชัย วินิจจะกุล, “ข้ามไม่พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา: ประชาธิปไตยแบบใสสะอาดของอภิชนกับการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549,” ใน *รัฐประหาร 19 กันยายน*, ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ, หน้า 47.

ระหว่างชนชั้นล่างซึ่งขาดความรู้ความเข้าใจและเป็นฐานเสียงให้แก่ “ระบอบทักษิณ” กับ ชนชั้นกลางและชนชั้นกระฎุมพีในเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจและออกมาต่อต้าน “ระบอบทักษิณ”⁵¹

วาทกรรมการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรมวางอยู่บนสมมติฐานที่มองการเมืองแบบเลือกตั้งเป็นเรื่องชั่วร้ายและไม่ไว้ใจคนจนในชนบทให้เป็นผู้เลือกตัวแทนมาปกครองบ้านเมือง ดังนั้นประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่ “มาก่อนเวลา” และ “ไม่เหมาะสม” กับสังคมไทย ซึ่งพรรคคนข้างต้นไม่ใช่สิ่งใหม่ แต่แฝงฝังอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในหมูชนชั้นนำอนุรักษนิยมของไทย⁵² กลุ่มพลังอนุรักษนิยมในการเมืองไทยใช้วาทกรรมดังกล่าวเป็นอาวุธ “เพื่อปฏิเสธความชอบธรรมของรัฐบาลที่ได้รับเลือกมาตามครรลองอันเป็นที่ยอมรับโดยประชาชน”⁵³ มาโดยตลอด (ดังเช่นการรัฐประหารทุก ๆ ครั้งก็อ้างความชอบธรรมของตนเองอยู่บนวาทกรรมเช่นนี้)

เช่นเดียวกันกับการปะป้ายว่าใครคือ “เผด็จการ” สำหรับนักปรัชญามาร์กซิสต์อย่าง Slavoj Zizek แล้ววาทกรรมว่าด้วย “เผด็จการ” และเช่นเดียวกันกับ วาทกรรมการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่ทำให้หมกมุ่นกับ “การสรรหาคนดีมาปกครองบ้านเมือง” มีสถานะเป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์ในหมูชนชั้นนายทุนกลุ่มต่าง ๆ ที่ใช้ทำลายศัตรูทางการเมืองด้วยกันมากกว่าที่จะมีเนื้อหาสาระที่บ่งชี้ถึงการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในตัวเอง การอ้างอิงการต่อสู้ทางการเมืองอยู่บนวาทกรรมเช่นนี้ ได้ละเลยการทำความเข้าใจปัญหาในเชิงโครงสร้าง ที่เป็นเรื่องของการรวมศูนย์ปัจจัยการผลิต และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างสุดขีดของระบบทุนนิยม วาทกรรมเหล่านี้จึงเป็นเรื่องของอภิปรัชญาชนมากกว่าที่จะส่งเสริมหรือเป็นอาวุธทางอุดมการณ์ของชนชั้นล่าง⁵⁴

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้วาทกรรมเช่นนี้จึงไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการสร้างสังคมใหม่ที่เท่าเทียมขึ้น หากแต่มีเป้าหมายเพื่อรักษาและกอบกู้สัมพันธภาพทางการเมืองที่ชนชั้นนายทุนเพียงบางกลุ่มยังคงเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างเด็ดขาดเท่านั้น ดังที่ ธงชัย กล่าวว่า

⁵¹ ดูงานวิจัยที่อธิบายการก่อตัวของพรรคคนแบบ “ดูแคลนชนชั้นล่าง” ที่เกิดขึ้นและแฝงฝังในหมู่นักกิจกรรมทางสังคมได้ใน Somchai Phatharathananunth, “The Thai Rak Thai Party and Elections in North-eastern Thailand,” *Journal of Contemporary Asia* 38, 1: 106-23.

⁵² ดู ฐัฐพล ใจจริง, “คว่ำปฏิวัติ-โค่นคณะราษฎร: การก่อตัวของ ‘ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข,’” *ฟ้าเดียวกัน* 6, 1 (มกราคม-มีนาคม 2551): 104-46.

⁵³ ธงชัย วินิจจะกุล, “ข้ามไม่พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา: ประชาธิปไตยแบบใส่สะอาดของอภิชนกับการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549,” ใน *รัฐประหาร 19 กันยายน*, ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ, หน้า 49. และดูตัวอย่างการใช้คอร์รัปชัน (โดยไม่มีประเด็นอื่น ๆ) ของพรรคประชาธิปัตย์ในการวิพากษ์วิจารณ์ “ระบอบทักษิณ” ได้ใน อลงกรณ์ พลบุตร และคณะ, *สมุดปกดำ เมฆคอร์รัปชันระบอบทักษิณ* (กรุงเทพฯ: ธรรมรัฐไทย, 2550)

⁵⁴ ดู Slavoj Zizek, *Did Somebody Say Totalitarianism?: Five Interventions in the (Mis)Use of a Notion* (London and New York: Verso, 2001)

“เป็นกฎเกณฑ์ของความน่าเชื่อถือของระบบการเมืองและเป็นกฎเกณฑ์
การเสริมสร้างอารมณ์โยเยหาผู้มีบารมี ที่สะอาดสูงส่งมีคุณธรรมหรืออภิชน และ
โยเยหา ‘ชั้นบน’ เหนือการเมืองเพราะเชื่อว่าจะช่วยกำกับควบคุมชั้นล่าง หรือ
ระบอบการเมืองปรกติให้อยู่ในร่องในรอยได้”⁵⁵

ปัญญาชนสาธารณะ เช่น ธีรยุทธ บุญมี และสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ถึงกับเสนอว่า ภายใต้อภิ
มหานิกิจการเมืองของ “ระบอบทักษิณ” “สังคมการเมืองไทยมาถึงจุดที่ส่งผลสะท้อนถึงสถาบัน
สำคัญทุกสถาบัน พสกนิกรทั้งนักการเมือง ข้าราชการ ประชาชนต้องช่วยกันระวังไม่ให้เกิดการ
คอร์รัปชันสีด้าจนกระทั่งกระเทือนสถาบันที่ทุกคนเทิดทูน”⁵⁶ และการที่ “สังคมไทยมีลักษณะ
พิเศษที่สถาบันพระมหากษัตริย์นอกจากจะเป็นพระประมุขทางรัฐและทางสัญลักษณ์สังคมแล้ว
ยังทรงเป็นธรรมราชาด้วย ทรงทศพิธราชธรรมปกครองแผ่นดินโดยธรรมด้วย ... การทับเส้น ทับ
ซ้อนอย่างมากที่กำลังก้าวเข้ามาแทนที่หลักแห่งความเป็นธรรม ย่อมลดทอนสถานะทาง
สัญลักษณ์และทางสังคมของสังคมแห่งธรรมราชา”⁵⁷ พุดให้ชัดกว่านั้นก็คือ “แม้สำนักงาน
ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ก็เชื่อว่าจะรอดปลอดภัยจากภัยพิบัติของรัฐบาลในอาณัติทักษิณ ซึ่ง
ทำทุกอย่างเพื่อธุรกิจการค้า รวมถึงการขยายอำนาจทางทุนและอื่น ๆ ออกไปในทางข้ามชาติ
อย่างไม่รู้จักจบสิ้น เพียงเพื่อตนและพวกของตน”⁵⁸ โดยที่ “ขบวนการทางเศรษฐกิจที่อยู่ใต้เงา
ของสำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ต้องแลเห็นให้ชัดถึงบริษัทคู่แข่งในทางอ้อมอย่างพวก
ชินวัตร โดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ก็ต้องยื่นหยัดอยู่ข้างไพร่บ้านพลเมือง ไม่ได้ที่
ราษฎรดั่งกับหมูหมาไก่ ในนามของการพัฒนา เพื่อผลประโยชน์แต่กับพ่อค้าหรือนักธุรกิจที่
ร่ำรวยเท่านั้น นี่แหละรวมน้ำใจของราษฎรไทยในทุกระดับ ให้จงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระ
บาทอย่างแท้จริง เพื่อผนึกกำลังกันเอาชนะมาร คือหัวหน้ารัฐบาลปัจจุบัน”⁵⁹

การสร้างคู่ตรงข้าม (binary opposition) ในระดับอุดมการณ์ระหว่าง สถาบัน
พระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม หรือ “ธรรมราชา” กับ “ระบอบทักษิณ” และการพยายามสร้างภาพว่า

⁵⁵ ธงชัย วินิจจะกุล, “ข้ามไม่พ้นประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา: ประชาธิปไตยแบบใสสะอาดของอภิชนกับการรัฐประหาร 19
กันยายน 2549,” ใน รัฐประหาร 19 กันยา, ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ, หน้า 51.

⁵⁶ ธีรยุทธ บุญมี, การเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรม การเมือง ครั้งที่ 2 ของไทย (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2548), หน้า 57-8.

⁵⁷ เพิ่งอ้าง, หน้า 58.

⁵⁸ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, “ทางเลื้อนออกเหนือทักษิณ,” ใน ทางออกไทยยุคทักษิณกินเมือง, จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ, หน้า
60.

⁵⁹ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ขจัดทักษิณ ธนาธิปไตย (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2548), หน้า 20. และควรดูที่ พิภพ ธงไชย ชี้ให้เห็น
ความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักกิจกรรมด้านสลัมอย่าง สุวิทย์ วัฒนุ กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ใน พิภพ ธงไชย, “สุ
วิทย์ วัฒนุ พลีสละกายใจ: ว่าด้วยชีวิตและการต่อสู้,” ใน สุวิทย์ วัฒนุ: นักรบประชา เคียงข้างคนจน, นิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์,
บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: กลุ่มเพื่อนประชาชน, 2550), หน้า 114.

“ระบอบทักษิณ” มีเจตนาที่จะลดทอน “พระราชอำนาจนำ” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน หมู่ปัญญาชนสาธารณะในช่วงเวลานี้ กลายมาีสถานะนำทางอุดมการณ์ภายในพื้นที่ประชา สังคมมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ⁶⁰ ดังที่เราจะเห็นในช่วงต่อมาว่า วาทกรรมดังกล่าวได้กลายมาเป็น เครื่องมือทางอุดมการณ์อันทรงพลังที่สุดของขบวนการขับไล่ทักษิณ

กล่าวโดยสรุปแล้ว กระแสการต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในหมู่ปัญญาชนสาธารณะ และนักกิจกรรมจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา วาทกรรมชาตินิยม ชุมชนนิยม และการเมืองเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ได้กลายมาเป็นองค์ประกอบที่แน่นอนของสิ่งที่ เรียกว่า “กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์แบบชุมชน-ชาตินิยมที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำ” ซึ่งเป็นวาทกรรมที่แพร่หลายและลงหลักปักฐานในหมู่ปัญญาชนนักเคลื่อนไหวทางสังคมใน ขบวนการทางสังคมมาก่อนหน้านั้นเป็นเวลาสิบปี อย่างน้อยก็ตั้งแต่ปี 2535 และปี 2540 ภายใต้การอธิบายปรากฏการณ์ของ “ระบอบทักษิณ” ผ่านวาทกรรมเช่นนี้ได้ส่งผลให้ ในท้ายที่สุด แล้ว ปัญญาชนฝ่ายก้าวหน้าเกือบทั้งหมดปฏิเสธที่จะให้ความสำคัญกับการระดมมวลชนคนชั้น ล่างที่เคยร่วมต่อสู้มาแต่เดิม เพราะมองว่า คนชั้นล่างถูกซื้อ/หลอกโดย “ระบอบทักษิณ” ที่ทำลาย ชุมชน ขยายชาติ และไม่มีคุณธรรมจริยธรรม ท่ามกลางความผิดหวังกับชนชั้นล่างที่ดูเหมือนจะ สนับสนุน “ระบอบทักษิณ” ปัญญาชนชุมชน-ชาตินิยมที่อยู่ใกล้ชิดขบวนการภาคประชาชนเริ่มให้ ความสำคัญกับ ชนชั้นกลาง ชนชั้นนายทุนชาตินิยม และสถาบันพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่เป็น พลังในการสร้างประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนความอ่อนแอในเชิง อุดมการณ์ภายในของ “ขบวนการภาคประชาชน” และฝ่ายก้าวหน้าในสังคมไทยเอง ในสภาวะที่ “ขบวนการภาคประชาชน” ไม่ได้พัฒนาอุดมการณ์ของชนชั้นตนเองขึ้นมา และการปราศจาก โครงการทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมของตนเองเพื่อใช้ในการแข่งขันกับ “ระบอบทักษิณ” กอปรกับ การขาดพรรคการเมืองของชนชั้นตนเอง ส่งผลให้ “การเมืองภาคประชาชน” หลีกเลียงไม่ได้ที่ จะต้องสร้างแนวร่วมข้ามชนชั้นกับชนชั้นนำที่เป็นปฏิปักษ์กับ “ระบอบทักษิณ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างแนวร่วมกับบางส่วนของกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมที่สุดของสังคมไทย ดังที่เราจะเห็นได้ใ นการเคลื่อนไหวของขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ในที่สุด

สรุป

ในความคิดของ Antonio Gramsci นักมาร์กซิสต์อิตาลีเลียนคนสำคัญ การก่อตัวของกลุ่ม ก้อนทางประวัติศาสตร์ (historic bloc) หนึ่ง ๆ นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างโดด ๆ และลอยตัวอยู่ เหนือสังคมและการต่อสู้ต่อรองปะทะผลสานกับส่วนอื่น ๆ ของสังคมทั้งหมด แต่การก่อตัวของกลุ่ม

⁶⁰ Kasian Tejapira, “Toppling Thaksin,” *New Left Review* 39 (May-June 2006): 33.

ก่อนทางประวัติศาสตร์นั้นต้องการการฝึกประสานอย่างเป็นองค์เอกภาพระหว่างกลุ่มพลังของชนชั้นนำกับกลุ่มพลังของชนชั้นล่าง ดังนั้นนี่คือหน้าที่ของปัญญาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาชนชุมชน-ชาตินิยมซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการฝึกประสานผ่านการประกอบสร้างวิธีการมองโลกทั้งหมดและสามัญสำนึกร่วมในพื้นที่ประชาสังคมในช่วงเวลาเฉพาะหนึ่ง ๆ มากไปกว่านั้น สำหรับ Gramsci กลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ไม่ใช่สิ่งที่ก่อตัวขึ้นแบบสั่งสมทีละเล็กทีละน้อยแบบที่ ชินดา ชิตบัณชิต บรรยายไว้ถึงการก่อตัวของกลุ่ม(ก่อนทาง)ประวัติศาสตร์ และ “พระราชอำนาจนำ” ในงานของเธอ⁶¹ หากแต่ (1) การเกิดขึ้นของกลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ต้องเกิดขึ้นจากการต่อสู้ช่วงชิงการนำ (hegemonic struggle) และการสร้างแนวร่วมขนาดใหญ่ของกลุ่มพลังอนุรักษนิยมในเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงตัวเพื่อยุติความขัดแย้งในเหตุการณ์ปี 2535, การเสนอเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นทางเลือกออกจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540, การสนับสนุนพรรคไทยรักไทยให้เป็นรัฐบาลในช่วงแรก และการสนับสนุนการทำรัฐประหารปี 2549 (2) มากไปกว่านั้น สำหรับ Gramsci การสถาปนากลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ “หลัง 2535” ไม่ได้เป็นเพียงการสถาปนาอำนาจนำของกลุ่มอนุรักษนิยมเท่านั้น หากแต่เป็นความพยายามของชนชั้นนำไทยในการกอบกู้และปกป้องความชอบธรรมของรัฐและระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ของการเมืองภาคประชาชนที่ต่อเนื่องตั้งแต่ “ก่อน 2535” จนถึงปี 2540 ดังนั้น เราจึงไม่สามารถลดทอนการเกิดขึ้นของกลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ให้เป็นเพียงการคงรักษาอำนาจของกลุ่มชนชั้นปกครองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแบบที่ชินดาเสนอเท่านั้น หากแต่กลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการตอบสนองต่อวิกฤตเชิงโครงสร้างของระบบทุนนิยมและรัฐทุนนิยมที่ไม่ได้ถูกแก้ไข และ (3) ดังนั้น เราจึงไม่สามารถอธิบายการเกิดขึ้นของกลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ในลักษณะที่สั่งสมตัวค่อยเป็นค่อยไปหรือแบบเส้นตรงได้ หากแต่เราต้องทำความเข้าใจเหตุการณ์ (event) และจังหวะ (moment) ที่สะท้อนถึงความไม่ต่อเนื่อง (discontinuities) และลักษณะแตกหัก (ruptures) ของประวัติศาสตร์ รวมไปถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของกลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น “หลัง 2535” หรือ “หลัง 2540” (หรือแม้แต่ “หลัง 2549” ซึ่งพ้นออกไปจากความสนใจของบทความนี้) และทั้งหมดนี้คือ หัวใจของสิ่งที่ Lenin เรียกว่า “การวิเคราะห์รูปธรรมอย่างเป็นรูปธรรม” หรือที่ Gramsci เรียกว่า การวิเคราะห์ “กลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์” ที่เปิดให้มองเห็นจังหวะของความไม่ลงตัว ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดด ซึ่งไม่ได้จำกัดตัวอยู่ที่การอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ การเปิดทางสำหรับการเปลี่ยนแปลงมันด้วย

⁶¹ ชินดา ชิตบัณชิต, *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550)